

Sygn. akt III AUa 1825/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 marca 2015 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Małgorzata Gerszewska
Sędziowie:	SSA Grażyna Czyżak (spr.) SSO del. Maria Ołtarzewska
Protokolant:	stażysta Katarzyna Kręska

po rozpoznaniu w dniu 25 marca 2015 r. w Gdańsku

sprawy H. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

o prawo do emerytury

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Słupsku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 3 lipca 2014 r., sygn. akt V U 402/14

1. zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie;
2. odstępuje od obciążenia ubezpieczonego obowiązkiem zwrotu na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

Sygn. akt III AUa 1825/14

UZASADNIENIE

H. B. wniósł odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. z dnia 09 stycznia 2014 r., znak: ENMS/6/124003358 domagając się jej zmiany, poprzez przyznanie prawa do emerytury. Zdaniem ubezpieczonego decyzja nie była zgodna ze stanem faktycznym.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie oraz zasądzenie od ubezpieczonego na rzecz tego organu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych podnosząc, że nie uwzględnił wnioskodawcy do okresu pracy w warunkach szczególnych okresów:

- od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 sierpnia 1972 r. w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L.,

- od dnia 06 września 1974 r. do dnia 28 listopada 1974 r. w (...) Wielozakładowym Przedsiębiorstwie Usług (...) w G. -W., Zakład Budowlano- (...),

- od dnia 02 grudnia 1974 r. do dnia 26 czerwca 1975 r. w (...) Zakładach Produkcji (...) - (...) w G.,

- od dnia 04 lipca 1980 r. do dnia 28 lutego 1982 r. w Kombinacie Budownictwa (...) w S.,

- od dnia 04 marca 1982 r. do dnia 30 kwietnia 1986 r. w (...) Przedsiębiorstwie Budowlanym w L., ponieważ ubezpieczony za w/w okresy nie przedłożył świadectw pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Nadto organ ten nie zaliczył ubezpieczonemu do pracy w warunkach szczególnych okresu zatrudnienia od dnia 01 listopada 1977 r. do dnia 31 października 1978 r. w Przedsiębiorstwie (...) w G., ponieważ w przedłożonym świadectwie wykonywania pracy w warunkach szczególnych podano różne numery działów i pozycji określających charakter i stanowisko, które zajmował.

Podnosząc powyższe argumenty ZUS/Oddział w O. wskazał, że H. B. nie udokumentował piętnastoletniego okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych i tym samym nie nabył prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

Wyrokiem z dnia 03 lipca 2014 r. w sprawie V U 402/14 Sąd Okręgowy w Słupsku V Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał H. B. prawo do emerytury na podstawie art. 184 w zw. z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) od dnia 27 grudnia 2012 r., nie stwierdzając odpowiedzialności organu rentowego.

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu I instancji:

H. B., urodzony dnia (...), lat 62, złożył w dniu 27 grudnia 2012 r. wniosek o emeryturę.

Wraz z wnioskiem przedłożył zaświadczenia i świadectwa pracy, którymi udokumentował niekwestionowany przez organ rentowy staż ubezpieczeniowy na dzień 01 stycznia 1999 r. wynoszący 27 lat, 7 miesięcy i 7 dni, w tym 4 lata, 6 miesięcy i 21 dni okresów pracy w warunkach szczególnych oraz 1 rok składkowy zagraniczny.

Ubezpieczony nie należy do OFE.

Organ rentowy nie zaliczył wnioskodawcy do okresu pracy w warunkach szczególnych okresów zatrudnienia:

- od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 sierpnia 1972 r. w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L.

- od dnia 06 września 1974 r. do dnia 28 listopada 1974 r. w (...) Wielozakładowym Przedsiębiorstwie Usług (...) w G.-W., Zakład Budowlano- (...),

- od dnia 02 grudnia 1974 r. do dnia 26 czerwca 1975 r. w (...) Zakładach Produkcji (...) - (...) w G.,

- od dnia 04 lipca 1980 r. do dnia 28 lutego 1982 r. w Kombinacie Budownictwa (...) w S.,

- od dnia 04 marca 1982 r. do dnia 30 kwietnia 1986 r. w (...) Przedsiębiorstwie Budowlanym w L.,

- od dnia 01 listopada 1977 r. do dnia 31 października 1978 r. w Przedsiębiorstwie (...) w G..

Zaskarżoną decyzją z dnia 09 stycznia 2014 r. organ rentowy odmówił ubezpieczonemu prawa do emerytury.

H. B. ukończył w dniu 20 czerwca 1970 r. (...) Szkołę Budowlaną w L. w zawodzie zbrojarz – betoniarz. Tytuł mistrza zbrojarza ubezpieczony posiada od dnia 15 kwietnia 1976 r.

Ubezpieczony w okresie od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 sierpnia 1972 r. był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L. na stanowisku zbrojarza. W czasie tego zatrudnienia pracował stale i w pełnym w wymiarze czasu pracy na stanowisku zbrojarza. Przedsiębiorstwo w tym czasie zajmowało się budową PGR – ów, budową obór, zbiorników, szamb, budynków mieszkalnych. Do obowiązków ubezpieczonego należało cięcie zbrojenia, czyszczenie zbrojenia.

Ubezpieczony pracował razem z J. Ł., R. Z. i H. T..

W okresie od dnia 06 września 1974 r. do dnia 28 listopada 1974 r. ubezpieczony był zatrudniony w (...) Wielozakładowym Przedsiębiorstwie Usług (...) w G. – W., Zakład Budowlano – (...). W czasie tego zatrudnienia pracował stale i w pełnym w wymiarze czasu pracy na stanowisku zbrojarza. Ubezpieczony pracował razem z J. B. i M. O..

W okresie od dnia 02 grudnia 1974 r. do dnia 26 czerwca 1975 r. ubezpieczony pracował w (...) Zakładach Produkcji (...) w G..

W czasie tego zatrudnienia pracował stale i w pełnym w wymiarze czasu pracy na stanowisku zbrojarza.

W okresie od dnia 04 lipca 1980 r. do dnia 28 lutego 1982 r. ubezpieczony był zatrudniony w Kombinacie Budownictwa (...) w S..

W czasie tego zatrudnienia pracował stale i w pełnym w wymiarze czasu pracy na stanowisku zbrojarza. Zbroił ściany, ciął i giął stal w budynkach. Ubezpieczony pracował razem z J. Ż. i R. K..

W okresie od dnia 01 marca 1982 r. do dnia 30 kwietnia 1986 r. ubezpieczony był zatrudniony w (...) Przedsiębiorstwie Budowlanym w L. na stanowisku montera konstrukcji żelbetonowej.

W okresie od dnia 04 października 1976 r. do dnia 31 października 1978 r. ubezpieczony był zatrudniony w Przedsiębiorstwie (...) w G. ((...) S.A).

H. B. w okresie od dnia 01 listopada 1977 r. do dnia 31 października 1978 roku stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał dozór inżynieryjno-techniczny na wydziałach i oddziałach, w których wykonuje się prace w warunkach szczególnych. Ubezpieczony pracował razem z R. L.. Ubezpieczony był brygadzystą pracującym, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę zbrojarza. Przygotowywał zbrojenie i je montował. Ubezpieczony wykonywał jedynie prace zbrojarskie, innych prac nie wykonywał. Praca brygadzisty niczym się nie różniła od pracy szeregowego pracownika. Brygadzista był do kontaktów z kierownictwem, potrafił odczytać rysunek, gdyż miał wykształcenie. Ubezpieczony przedłożył świadectwo pracy w warunkach.

Praca ubezpieczonego od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 sierpnia 1972 r. w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L. (3 lata, 5 miesięcy i 1 dzień), od dnia 06 września 1974 r. do dnia 28 listopada 1974 r. w (...) Wielozakładowym Przedsiębiorstwie Usług (...) w G.-W., Zakład Budowlano- (...) (2 miesiące i 23 dni), od dnia 02 grudnia 1974 r. do dnia 26 czerwca 1975 r. w (...) Zakładach Produkcji (...) w G. (6 miesięcy i 25 dni), od dnia 04 lipca 1980 r. do dnia 28 lutego 1982 r. w Kombinacie Budownictwa (...) w S. (1 rok, 7 miesięcy i 25 dni), od dnia 04 marca 1982 r. do dnia 30 kwietnia 1986 r. w (...) Przedsiębiorstwie Budowlanym w L. (4 lata, 1 miesiąc i 27 dni), od dnia 01 listopada 1977 r. do dnia 31 października 1978 r. w Przedsiębiorstwie (...) w G. (1 rok) była pracą w warunkach szczególnych. Łącznie okres tej pracy wynosi 11 lat i 16 dni.

Ubezpieczony według stanu na dzień 01 stycznia 1999 r., po doliczeniu spornego okresu pracy uwzględnionego przez organ rentowy, posiada ponad 15 letni okres pracy w warunkach szczególnych.

Zdaniem Sądu Okręgowego, w świetle poczynionych ustaleń faktycznych, odwołanie H. B. jest zasadne i z tego tytułu zasługuje na uwzględnienie.

Sąd ten wskazał, że przedmiotem niniejszego postępowania była kwestia ustalenia prawa ubezpieczonego do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach. Stwierdził, że wyniki przeprowadzonego postępowania dowodowego wykazały, że ubezpieczony legitymuje się wymaganym 15-letnim stażem pracy w szczególnych warunkach, co sprawia, iż stanowisko organu emerytalnego odmawiające mu prawa do wcześniejszej emerytury, nie jest słuszne.

Ogólne zasady nabywania prawa do emerytury dla ubezpieczonych urodzonych po 1948 r. zostały uregulowane w treści art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.), zgodnie z którym ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, tj. spełniają łącznie następujące warunki:

- 1) legitymują się okresem zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż: 65 lat dla mężczyzn, 60 lat dla kobiet,
- 2) mają okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej: 25 lat dla mężczyzn, 20 dla kobiet,
- 3) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa.

Stosownie do dyspozycji art. 32 ust. 1 ustawy emerytalnej ubezpieczonym urodzonym przed dniem 01 stycznia 1949 r., będącym pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27. Dla uzyskania uprawnień do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym wymagane jest osiągnięcie wskazanego w przepisach wykonawczych wieku, a także przepracowanie określonej ilości lat w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze.

Aktem wykonawczym, do którego odsyła ustawa, jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 07 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

Stosownie do treści § 4 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn,
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

W wykazie A – prac w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego – stanowiącym załącznik do rozporządzenia, w dziale V (w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych), pod pozycją 4 wskazano prace zbrojarskie i betoniarskie.

Dodatkowo Sąd I instancji wskazał, że zgodnie z przepisem § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

Okresy pracy natomiast, o których mowa w ust. 1, stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy (§ 2 ust. 2 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego).

Sąd Okręgowy zwrócił jednak uwagę, że zgodnie z utartą praktyką i orzecznictwem w postępowaniu przed sądem okresy zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przewidziane rozporządzeniem w sprawie wieku emerytalnego mogą być ustalane także innymi środkami dowodowymi niż dowód z zaświadczenia z zakładu pracy (por. uchwały S.N.: z dnia 10 marca 1984 r., III UZP 6/84 i z dnia 21 września 1984 r., III UZP 48/84), a więc wszelkimi dopuszczalnymi przez prawo środkami dowodowymi.

Sąd ten zważył, że bezspornym jest, iż ubezpieczony w dniu (...) osiągnął 60 rok życia, na dzień złożenia wniosku udokumentował okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze powyżej 25 lat, nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego.

Przedmiotem sporu pozostawało jedynie ustalenie, czy za zatrudnienie w szczególnych warunkach przy pracy zbrojarza mogą zostać uznane okresy:

- od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 sierpnia 1972 r. w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L., od dnia 06 września 1974 r. do dnia 28 listopada 1974 r. w (...) Wielozakładowym Przedsiębiorstwie Usług (...) w G.-W., Zakład Budowlano- (...), od dnia 02 grudnia 1974 r. do dnia 26 czerwca 1975 r. w (...) Zakładach Produkcji (...) - (...) w G., od dnia 04 lipca 1980 r. do dnia 28 lutego 1982 r. w Kombinacie Budownictwa (...) w S., od dnia 04 marca 1982 r. do dnia 30 kwietnia 1986 r. w (...) Przedsiębiorstwie Budowlanym w L., od dnia 01 listopada 1977 r. do dnia 31 października 1978 r. w Przedsiębiorstwie (...) w G. – wobec faktu, iż w ocenie organu rentowego ubezpieczony nie przedłożył świadectw pracy w warunkach szczególnych, a w przypadku zatrudnienia od dnia 01 listopada 1977 r. do dnia 31 października 1978 r. w Przedsiębiorstwie (...) w G., w przedłożonym świadectwie wykonywania pracy w warunkach szczególnych podano różne numery działów i pozycji określających charakter i stanowisko, które zajmował wnioskodawca.

W ocenie Sądu I instancji fakt wykonywania przez ubezpieczonego pracy w szczególnych warunkach w spornych okresach znajduje pełne potwierdzenie w zebranych w sprawie materiale dowodowym, w tym w aktach osobowych z poszczególnych zakładów pracy. Sąd ten uznał, że niewątpliwie fakt ten został potwierdzony zeznaniami świadków – współpracowników ubezpieczonego ze spornych okresów zatrudnienia – którzy zgodnie wskazali, iż ubezpieczony przez cały sporny okres zatrudnienia stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał wyłącznie prace zbrojarzkie. Prac tych było dużo na każdym z zakładów budowano wiele obiektów, a ubezpieczony, mistrz w zawodzie zbrojarza, nie był wykorzystywany do żadnej innej pracy, w tym do prac betoniarskich, albowiem do ich wykonywania powołane były inne brygady.

Zdaniem Sądu Okręgowego za uwzględnieniem spornych okresów zatrudnienia przemawiała ścieżka kariery zawodowej ubezpieczonego, z której wynika że pracował tylko jako zbrojarz.

Sąd ten stwierdził, że wnioskodawca udowodnił, że stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace w warunkach szczególnych i spełnił tym samym wszystkie przesłanki dla nabycia emerytury w obniżonym wieku, ponieważ osiągnął 60 rok życia, na dzień złożenia wniosku udokumentował okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze powyżej 25 lat, nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego oraz nie pozostawał w stosunku pracy, a także spełnił przesłankę udokumentowania stażu co najmniej 15 lat pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Zaznaczył, że przepisy resortowe mają jedynie charakter techniczny – porządkujący, zaś decydujące znaczenie ma zaliczenie danej kategorii pracowników do osób zatrudnionych w szczególnych warunkach wynikające z przepisów rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego.

W wyroku z dnia 16 października 2003 r. w sprawie III AUa 1508/02 Sąd Apelacyjny w Katowicach stwierdził, że wykazy stanowisk zamieszczone w załączniku do rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego obowiązują w każdym podmiocie, w którym jest wykonywana wskazana w nich praca. Natomiast wykazy pochodzące od poszczególnych ministrów nadal zachowują wartość, lecz jedynie informacyjną i uściślającą, także w każdym podmiocie zatrudniającym pracowników na takich stanowiskach.

Dla uznania konkretnego wykonywania pracy za pracę zaliczoną do pierwszej kategorii zatrudnienia, czy też w szczególnych warunkach istotne jest jedynie to, czy jest to praca wymieniona w § 4 - 15 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego oraz w wykazach stanowiących załącznik do tego rozporządzenia.

Odnosnie waloru prawnego wykazów stanowisk ustalanych na podstawie delegacji zawartej w § 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego wypowiedział się wprost Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 grudnia 2004 r. w sprawie II UK 79/04, opublikowanym w OSNP 2005/14 poz. 214, w którego uzasadnieniu wskazał, że regulacja wydana na podstawie przedmiotowego przepisu nie jest prawem materialnym mogącym być podstawą skargi kasacyjnej. Wynika to stąd, że nie mieści się ona w kategorii źródeł powszechnie obowiązującego prawa wymienionych w art. 87 Konstytucji, do których zalicza się Konstytucję, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia. Unormowanie to zostało bowiem zawarte w zarządzeniu ministra, tj. szczególnym źródle prawa o charakterze wewnętrznym, które zgodnie z art. 93 ust. 2 Konstytucji, może być adresowane wyłącznie do podmiotów podległych organowi, który je wydał. Akty tego rodzaju nie mogą kształtować sytuacji prawnej podmiotu spoza układu organizacyjnego podległego organowi wydającemu dany akt, ani stanowić podstawy decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów (zob. wyrok T.K. z dnia 10 czerwca 2003 r. i tam cyt. orzeczenia; wyrok N.S.A. z dnia 20 lipca 2000 r., I SA 415/2000; wyrok S.N. z dnia 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/2003, OSNP 2004/22 poz. 392).

W konkluzji, z wyżej przytoczonych względów, na mocy art. 477 (14) § 2 k.p.c. w związku z cytowanymi wyżej przepisami oraz mając na uwadze dyspozycję art. 129 ust. 1 cyt. ustawy emerytalnej, Sąd I instancji orzekł jak w sentencji wyroku.

W przedmiocie odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji dotyczącej prawa H. B. do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, na podstawie art. 118 ust. 1 lit. a ustawy emerytalnej, Sąd ten orzekł jak w sentencji wyroku, uznając, że dopiero postępowanie sądowe, a szczególności przeprowadzone w tym postępowaniu dowody z zeznań świadków i analiza akt osobowych, pozwoliły na ustalenie, że ubezpieczony stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w spornych okresach pracy wykonywał pracę w warunkach szczególnych.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. zaskarżając ten wyrok „w całości” i zarzucając mu:

1) naruszenie przepisów prawa materialnego, a to w szczególności art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1440), poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, a wyrażające się przyznaniem wnioskodawcy prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach - od dnia 27 grudnia 2012 r., w sytuacji nie udowodnienia przez wnioskodawcę 15 lat takiej pracy,

2) błędne ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd I instancji, polegające na uznaniu, iż na datę złożenia wniosku o emeryturę wnioskodawca udowodnił wymagany 15- letni staż pracy w szczególnych warunkach, uprawniający do emerytury z tego tytułu, poprzez zaliczenie pełnego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L., łącznie z okresem zatrudnienia wnioskodawcy jako pracownika młodocianego.

W uzasadnieniu apelacji organ rentowy dokonał streszczenia postępowania sądowego pierwszoinstancyjnego w niniejszej sprawie oraz wskazał, że w dacie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L., tj. w dniu 12 marca 1969 r. do dnia 13 lipca 1970 r. H. B. urodzony dnia (...) nie miał ukończonych 18 lat życia, a zatem był pracownikiem młodocianym, podlegającym szczególnej ochronie prawnej.

Zgodnie z obowiązującą wówczas ustawą z dnia 02 lipca 1958 r. o nauce zawodu, przyuczeniu do określonej pracy i warunkach zatrudnienia młodocianych w zakładach pracy oraz przy wstępnym stażu pracy (Dz. U. z 1958 r. Nr 45, poz. 226) - art. 1 oraz art. 3 ust 1 i art. 3 ust. 2 tej ustawy:

- młodocianym jest osoba, która ukończyła 14 lat życia, a nie przekroczyła 18 lat życia,
- młodociani mogą być zatrudniani przez zakłady pracy tylko w celu: nauki zawodu, przyuczenia do określonej pracy lub odbycia wstępnego stażu pracy,
- zakład pracy może zatrudnić młodocianego przy lekkich pracach sezonowych i dorywczych.

Wyżej wymieniony akt prawny został uchylony dopiero z dniem 01 stycznia 1975 r. poprzez wejście życie Kodeksu pracy. Wnioskodawca ukończył w dniu 20 czerwca 1970 r. Zasadniczą Szkołę Zawodową.

Apelujący podniósł, że niezależnie od tego, w jakim systemie wnioskodawca realizował obowiązek szkolny, czy był to system wieczorowy, czy też dzienny, oraz czy wnioskodawca został przyjęty w celu nauki zawodu, przyuczenia do określonej pracy lub odbycia wstępnego stażu pracy - to kwestie te nie mają znaczenia w sprawie, wobec okoliczności, iż wnioskodawca w okresie do dnia 13 lipca 1970 r. był pracownikiem młodocianym, co do którego to pracownika obowiązywał zakaz zatrudnienia przy pracach ciężkich, z narażeniem na szkodliwe czynniki, o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia.

Prace zbrojarza są pracami ciężkimi, zaliczanymi do prac wykonywanych w szczególnych warunkach, których pracownik młodociany nie mógł wykonywać.

Mając na uwadze powyższe ustalenia Sądu Okręgowego co do okresu zatrudnienia wnioskodawcy w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L. organ rentowy stwierdził, że okres od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 13 lipca 1970 r. podlega wyłączeniu z powyższego okresu zatrudnienia, a co za tym idzie spowoduje to obniżenie ustalonego przez ten Sąd okresu pracy w szczególnych warunkach (do mniej niż 15 lat takiej pracy), a w konsekwencji powoduje u wnioskodawcy brak prawa do spornego świadczenia.

W konkluzji apelacji organ ten wniósł o:

- 1) zmianę zaskarżonego wyroku „w całości” - poprzez oddalenie odwołania,
- 2) zasądzenie na rzecz ZUS/Oddział w O. kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za obie instancje.

Pismem procesowym z dnia 12 września 2014 r., w odpowiedzi na apelację organu rentowego, H. B. wniósł o jej oddalenie w całości oraz zasądzenie od tego organu na rzecz ubezpieczonego kosztów postępowania apelacyjnego, w tym również kosztów zastępstwa procesowego. Wnioskodawca podniósł również zarzut spóźnienia zarzutów apelacyjnych dotyczących błędnych ustaleń faktycznych Sądu I instancji co do spornego okresu zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L. od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 sierpnia 1972 r.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego zasługuje na uwzględnienie poprzez zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania.

W apelacji organ ten podniósł zarzut poczynienia przez Sąd I instancji błędnych ustaleń faktycznych w przedmiotowej sprawie dotyczących łącznego okresu zatrudnienia H. B. w szczególnych warunkach na dzień 01 stycznia 1999 r. poprzez uwzględnienie okresu jego zatrudnienia jako pracownika młodocianego (od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 lipca 1970 r.).

W ocenie Sądu II instancji zarzut ten w istocie dotyczy błędnej kwalifikacji prawnej okresu zatrudnienia ubezpieczonego w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L. od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 lipca 1970 r. jako pracy w szczególnych warunkach.

Istota sporu w niniejszym postępowaniu sprowadza się do oceny, czy H. B. spełnia łącznie wszystkie, wynikające z treści art. 184 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm., nazywanej dalej ustawą emerytalną), przesłanki ustalenia mu prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

Stosownie do treści art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej ubezpieczonym (mężczyznom) urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje prawo do emerytury po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32 ustawy emerytalnej (60 lat - § 4 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 07 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze - Dz. U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm., nazywanego dalej rozporządzeniem w sprawie wieku emerytalnego), jeżeli w dniu wejścia tej ustawy w życie, tj. w dniu 01 stycznia 1999 r. osiągnęli: okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym oraz okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 ustawy emerytalnej (co najmniej 25 letni).

Takim ubezpieczonym przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32 ustawy emerytalnej pod warunkiem nie przystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa (art. 184 ust. 2 ustawy emerytalnej w brzmieniu obowiązującym od dnia 01 stycznia 2013 r.).

W przedmiotowej sprawie spór koncentruje się na kwestii spełniania przez wnioskodawcę przesłanki w postaci osiągnięcia w dniu wejścia ustawy emerytalnej w życie, tj. w dniu 01 stycznia 1999 r., wymaganego w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej).

Nie jest natomiast przedmiotem sporu i nie budzi wątpliwości spełnianie pozostałych przesłanek ustalenia mu prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z art. 184 ustawy emerytalnej.

Ocena kwestii spełniania przesłanki z art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej zależy od odpowiedzi na pytanie, czy okres zatrudnienia H. B. w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w L. od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 lipca 1970 r. (1 rok, 4 miesiące i 2 dni) podlega zaliczeniu do wymaganego w przepisach dotychczasowych okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

W odpowiedzi na apelację organu rentowego ubezpieczony, powołując się na art. 217 k.p.c., podniósł zarzut spóźnionego podniesienia przez ten organ w postępowaniu apelacyjnym zarzutów dotyczących ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd I instancji, a odnoszących się do w/w spornego okresu jego zatrudnienia.

Na wstępie podkreślenia wymaga, że w przypadku gdy strona powołuje w postępowaniu apelacyjnym nowe fakty i dowody, które mogła powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji i już wówczas wynikała potrzeba powołania się na nie, zastosowanie może znaleźć przepis art. 381 k.p.c., dający sądowi drugiej instancji możliwość pominięcia tych nowych faktów i dowodów.

W przedmiotowej sprawie taka sytuacja jednak nie zachodzi, ponieważ organ rentowy zarzucając bezpodstawne zaliczenie do okresu zatrudnienia wnioskodawcy w szczególnych warunkach okresu jego zatrudnienia jako młodocianego w (...) w L. od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 lipca 1970 r. podnosi w istocie zarzut naruszenia prawa materialnego, tj. art. 184 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej.

Trafnie apelujący zauważa, że w okresie od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 lipca 1970 r. H. B. miał status prawny pracownika młodocianego w rozumieniu art. 1 obowiązującej w spornym okresie, ustawy z dnia 02 lipca 1958 r. o nauce zawodu, przyuczaniu do określonej pracy i warunkach zatrudniania młodocianych w zakładach pracy oraz o wstępnym stażu pracy (Dz. U. z 1958 r. Nr 45, poz. 226 ze zm., nazywanej dalej ustawą o nauce zawodu).

Stosownie do treści art. 12 ust. 1 zd. 1 ustawy o nauce zawodu młodociani zatrudnieni przez zakłady pracy obowiązani są do doksztalcania się do czasu ukończenia 18 lat życia. Jeżeli młodociany nie zakończył nauki zawodu przewidzianej w art. 4 ust. 1 do ukończenia 18 lat życia, obowiązek doksztalcania się jego może być przedłużony nie więcej niż o 1 rok, o ile doksztalcanie dotyczy obranego zawodu.

Przepis art. 13 ust. 2 ustawy o nauce zawodu stanowi, że młodocianych w wieku powyżej lat 16 obowiązuje normalny czas pracy stosowany w zakładzie pracy. Zgodnie zaś z ust. 3 do czasu pracy młodocianych (ust. 1 i 2) wlicza się czas doksztalcania określonego w art. 12 ust. 2 i 3 bez względu na to, czy nauka odbywa się w godzinach pracy czy poza godzinami pracy, jednakże w wymiarze nie większym niż 18 godzin tygodniowo.

Fakt odbywania przez H. B. nauki zawodu w spornym okresie zatrudnienia w (...) w L. znajduje odzwierciedlenie w treści adnotacji zawartej w jego legitymacji ubezpieczeniowej w rubryce dotyczącej zaświadczeń zakładu pracy (pracodawcy) o stosunku pracy (służbowym) ubezpieczonego i o wysokości zarobków, z której wynika, że w okresie od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 07 lipca 1970 r. był zatrudniony jako uczeń (k. 25-35 akt ren. ZUS).

Równocześnie świadectwo ukończenia zasadniczej szkoły zawodowej z dnia 20 czerwca 1970 r. potwierdza fakt nauki ubezpieczonego w tym okresie w (...) Szkole Budowlanej (...) w L. w zawodzie zbrojarza-betoniarza (k. 53 akt sprawy).

W konsekwencji nawet gdyby przyjąć, że ubezpieczony w okresie od dnia 12 marca 1969 r. do dnia 12 lipca 1970 r. (dnia poprzedzającym dzień, w którym ukończył 18 rok życia) wykonywał w ramach umowy zawartej na podstawie przepisów o nauce zawodu prace w szczególnych warunkach, to i tak praca ta nie spełniałaby wymogów z § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego do jej zaliczenia do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach wymaganego w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, a to z uwagi na obowiązek doksztalcania się młodocianych do ukończenia 18 lat życia i wliczanie czasu tego doksztalcania się do czasu pracy młodocianych (por. wyrok S.N. z dnia 24 kwietnia 2009 r., II UK 334/08, LEX nr 653438).

Ponadto trafnie organ rentowy wskazuje, że co do zasady, zakłady pracy nie mogły zatrudniać młodocianych przy wykonywaniu prac innych niż lekkie prace sezonowe i dorywcze, pomijając równocześnie, iż wyjątek od tej zasady mógł wynikać z konieczności: nauki zawodu lub odbycia wstępnego stażu pracy.

Na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy o nauce zawodu Rada Ministrów wydała w dniu 26 września 1958 r. rozporządzenie w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym (Dz. U. z 1958 r. Nr 64, poz. 312, nazywanego dalej rozporządzenia w sprawie wykazu prac wzbronionych), które w poz. 211, działu XXI „Prace wzbronione w budownictwie oraz przy melioracjach i budowie dróg”, wykazu prac wzbronionych młodocianym, stanowiącego załącznik do tego rozporządzenia, wymienia „Mieszanie żużla, wapna, piasku w stanie suchym: obsługa betoniarek, sprzętu wibrującego, koparek, spycharek, młotów pneumatycznych, motopomp; sortowanie kruszywa, obijanie tynków, ręczne przygotowywanie betonu; tłuczenie, obróbka i szlifowanie kamieni”.

Na podstawie art. 15 ust. 2 ustawy o nauce zawodu Minister Pracy i Polityki Społecznej wydał w dniu 25 lipca 1959 r. rozporządzenie w sprawie zezwolenia na zatrudnienie młodocianych w wieku powyżej 16 lat przy niektórych rodzajach prac wzbronionych (Dz. U. z 1959 r. Nr 44, poz. 275 ze zm., nazywanego dalej rozporządzeniem w sprawie zezwolenia na zatrudnienie).

Zgodnie z § 1 ust. 1 rozporządzenia w sprawie zezwolenia na zatrudnienie zezwala się na zatrudnianie młodocianych w wieku powyżej 16 lat przy niektórych rodzajach prac wzbronionych, określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 26 września 1958 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym (Dz. U. Nr 64, poz. 312), w zakresie potrzebnym do nauki zawodu lub odbycia wstępnego stażu pracy.

W myśl zaś § 1 ust. 2 rozporządzenia w sprawie zezwolenia na zatrudnienie wykaz dopuszczalnych odstępstw od wykazu prac wzbronionych młodocianym zawiera załącznik do rozporządzenia.

W poz. 24 wykaz odstępstw od wykazu prac wzbronionych młodocianym dla celów nauki zawodu lub wstępnego stażu pracy, stanowiący załącznik do rozporządzenia w sprawie zezwolenia na zatrudnienie stwierdza, że w zakresie nauki zawodu murarza, betoniarza-zbrojarza, posadzkarza i brukarza – zezwala się na zatrudnianie młodocianych mężczyzn przy sortowaniu kruszywa oraz ręcznym przygotowywaniu betonu w okresie czasu nie dłuższym niż 3 tygodnie, a w zakresie nauki zawodu betoniarza-zbrojarza i posadzkarza przy obsłudze różnego typu betoniarek w okresie czasu nie dłuższym niż 3 miesiące – w całym okresie szkolenia zawodowego.

Tym samym zasadne jest przyjęcie, że H. B. jako pracownik młodociany nie mógł w ramach nauki zawodu zbrojarza-betoniarza przez cały sporny okres zatrudnienia w (...) w L. wykonywać prac wzbronionych młodocianym, o których mowa w poz. 211, działu XXI wykazu rozporządzenia w sprawie wykazu prac wzbronionych, a jedynie przez okres nie dłuższy niż 3 miesiące w całym okresie szkolenia zawodowego.

Na marginesie wskazać należy, że Sąd Apelacyjny nie podziela ustalenia Sądu I instancji, zgodnie z którym w całym okresie zatrudnienia w (...) w L. ubezpieczony wykonywał jedynie prace zbrojarzkie, ponieważ po pierwsze ustalenie to jest sprzeczne z zasadami logiki i doświadczenia życiowego – wnioskodawca kształcił się bowiem w zawodzie zbrojarza-betoniarza (niewątpliwie musiał zatem wykonywać w ramach nauki zawodu także prace betoniarskie), a po drugie ustalenie to nie znajduje miarodajnych podstaw w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym.

Dowody w postaci: legitymacji ubezpieczeniowej H. B. (k. 25-35 akt ren. ZUS), świadectwa pracy z dnia 10 lutego 1976 r. (k. 7 akt ren. ZUS), pisemnego oświadczenia wnioskodawcy w sprawie braku dokumentów z dnia 27 grudnia 2012 r. (k. 7-7v. akt em. ZUS), pisemnych zeznań świadków: J. Ł. z dnia 27 grudnia 2012 r. (k. 8-8v. akt em. ZUS) i H. T. z dnia 28 grudnia 2012 r. (k. 9-9v. akt em. ZUS) oraz zeznań świadków w postępowaniu sądowo-odwoławczym w niniejszej sprawie: H. T. (k. 36 akt sprawy 00:36:55) i R. Z. (k. 54v-55 akt sprawy 00:25:46) wskazują bowiem jednoznacznie, że w okresie zatrudnienia w (...) w L. ubezpieczony wykonywał zarówno prace zbrojarzkie jak i prace betoniarskie.

Podlegające zaliczeniu do wymaganego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach okresy zatrudnienia H. B.: od dnia 13 lipca 1970 r. do dnia 12 sierpnia 1972 r. w (...) w L. (2 lata, 1 miesiąc i 1 dzień), od dnia 06 września 1974 r. do dnia 28 listopada 1974 r. w (...) Wielozakładowym Przedsiębiorstwie Usług (...) w G.-W., Zakład Budowlano- (...) (2 miesiące i 23 dni), od dnia 02 grudnia 1974 r. do dnia 26 czerwca 1975 r. w (...) Zakładach Produkcji (...) w G. (6 miesięcy i 25 dni), od dnia 01 listopada 1977 r. do dnia 31 października 1978 r. w Przedsiębiorstwie (...) w G. (1 rok), od dnia 04 lipca 1980 r. do dnia 28 lutego 1982 r. w Kombinacie Budownictwa (...) w S. (1 rok, 7 miesięcy i 25 dni) i od dnia 04 marca 1982 r. do dnia 30 kwietnia 1986 r. w (...) Przedsiębiorstwie Budowlanym w L. (4 lata, 1 miesiąc i 27 dni), przy uwzględnieniu okresu nie kwestionowanego przez organ rentowy (4 lata, 6 miesięcy i 21 dni), wynoszą na dzień 01 stycznia 1999 r. łącznie 14 lat, 3 miesiące i 2 dni, a zatem mniej aniżeli wymagany okres co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach (art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej w zw. z § 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego).

Ponieważ H. B. nie spełnia przesłanki nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej w postaci osiągnięcia na dzień wejścia w życie ustawy emerytalnej, tj. w dniu 01 stycznia 1999 r. wymaganego w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do tej emerytury okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a zatem brak jest podstaw prawnych do przyznania mu tego świadczenia.

Za zasadny uznać zatem należy zarzut naruszenia prawa materialnego, tj. art. 184 w zw. z art. 32 ustawy emerytalnej.

W myśl art. 386 § 1 k.p.c. w razie uwzględnienia apelacji sąd drugiej instancji zmienia zaskarżony wyrok i orzeka, co do istoty sprawy.

Uznając apelację organu rentowego za zasadną, działając na mocy art. 386 § 1 k.p.c., Sąd Apelacyjny orzekł, jak w pkt 1 sentencji wyroku.

Zgodnie z art. 102 k.p.c. w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.

Do kręgu okoliczności uzasadniających zastosowanie art. 102 k.p.c. należy zaliczyć zarówno fakty związane, jak również niezwiązane z przebiegiem procesu. Do pierwszych zaliczane są między innymi: podstawa oddalenia żądania, zgodność zamiarów stron w sprawach dotyczących stosunku prawnego, który może być ukształtowany tylko wyrokiem, szczególna zawilóść lub precedensowy charakter sprawy albo subiektywne przekonanie powoda co do zasadności zgłoszonego roszczenia - trudne do zweryfikowania a limine, a ponadto sposób prowadzenia procesu przez stronę przegrywającą albo niesumienne lub oczywiście niewłaściwe postępowanie strony wygrywającej, która w ten sposób wywołała proces i koszty połączone z jego prowadzeniem. Zalicza się do nich także okoliczność, że rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło na podstawie faktów ustalonych na podstawie dowodów dopuszczonych przez sąd z urzędu, jak również niewspółmierność wysokości kosztów pomocy prawnej poniesionych przez stronę wygrywającą proces do stopnia zawilóści sprawy i nakładu pracy pełnomocnika. Drugą grupę okoliczności wyznacza sytuacja majątkowa i życiowa strony (por. postanowienie S.N. z dnia 26 września 2012 r., II CZ 95/12, LEX nr 1232771).

Uznając, że w przedmiotowej sprawie zachodzą okoliczności: związane z przebiegiem procesu w postaci subiektywnego przekonania H. B. co do zasadności zgłoszonego roszczenia oraz nie związane z przebiegiem procesu w postaci trudnej sytuacji życiowej strony – choroba własna ubezpieczonego i choroba jego współmałżonki czyniąca ją całkowicie niezdolną do pracy oraz do samodzielnej egzystencji, które przemawiają za przyjęciem, że ma miejsce „szczególnie uzasadniony wypadek” w rozumieniu przepisu art. 102 k.p.c., na mocy tego przepisu Sąd II instancji orzekł jak w pkt 2 sentencji wyroku.